

EDUCATION SYSTEM OF PORTUGAL: A COMPARISON WITH TURKEY IN TERMS OF PURPOSE, STRUCTURES AND PROCESSES

**PORTEKİZ EĞİTİM SİSTEMİ: AMAÇ YAPI VE SÜREÇ BAKIMINDAN
TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRILMASI**

Emine SAKLAN¹

Abstract

The aim of this article is to compare the Portugal Education System with Turkish Education System. For this purpose, firstly, Portugal's geographical, social, political and economic structure are handled. Later the purposes of the Portugal education system, the historical development of the education system, the current general state of education, the administrative and school structure of the education system, the management process in the education system are investigated. Finally the Portugal Education System and the Turkish Education System are compared from various perspectives. As a result, the Turkish education system aim to the development of students' abilities and interests. The state provide general, compulsory and free primary education of citizens on the basis of equality of opportunity in Portugal education system. Both of the systems are centralist in structure. Differently, Portugal has the primary circuit in itself. The education system in Portugal structured form of 4+2+3+3, the education system in Turkey structured form 4+4+4. While the national education system is administrated by the Ministry of National Education in Turkey, The Ministry of Education and Science is responsible for education in Portugal. In both countries, compulsory education for twelve years and pre-school education is not compulsory. In Portugal, all higher education institutions depends on Science, Technology and Higher Education Ministry, in Turkey all higher education institutions depends on YOK. Educational administration is organized at national, regional and local levels in Portugal; at national and local levels (provinces / districts) in Turkey. There is no further organization at regional level.

Keywords: Comparative education, education system, Portugal

Özet

Bu çalışmanın amacı, Portekiz eğitim sistemi ile Türk Eğitim Sistemi'ni karşılaştırmaktır. Bu amaçla, çalışmada ilk olarak Portekiz'in coğrafi, sosyal, siyasal ve ekonomik yapılanması ele alınmış, daha sonra Portekiz eğitim sisteminin genel amaçları, eğitim sisteminin tarihsel gelişimi, eğitimin bugünkü genel durumu, eğitim sisteminin yönetsel ve okul yapılanması, süreç boyutunda eğitim sisteminin yönetimi incelenmiş, son olarak da Portekiz Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sistemi çeşitli açılardan karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak Türk eğitim sistemi amaç bakımından öğrencilerin yetenek ve ilgilerinin geliştirilmesini hedeflemektedir; Portekiz eğitim sisteminde, Devlet tüm vatandaşların fırsat eşitliğine dayalı olarak genel, zorunlu ve ücretsiz temel öğretimi sağlamaktadır. Her iki eğitim sisteminde merkeziyetçi bir yapı söz konusudur. Portekiz'de Türkiye'den farklı olarak ilköğretimin kendi içinde devreleri vardır. Portekiz'de eğitim sistemi 4+2+3+3 şeklinde yapılanmışken, Türkiye'de 4+4+4 sistemi şeklindedir. Portekiz'de eğitimden Eğitim ve Bilim Bakanlığı sorumlu iken Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) sorumludur. Her iki ülkede de zorunlu eğitim on iki yıldır ve okul öncesi eğitim zorunlu değildir. Portekiz'de Üniversiteler, Bilim, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı'na bağlıdır. Türkiye'de Üniversitelerin bağlı oldukları bir YÖK vardır. Portekiz'de Eğitim yönetimi Ulusal, Bölgesel ve yerel düzeyde örgütlenmiştir. Türkiye'de merkezi ve yerel düzeyde (iller/ilçeler) örgütlenmiştir. Ayrıca bölgesel düzeyde bir örgütlenme bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı eğitim, eğitim sistemi, Portekiz

¹ Arş. Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. ehsaklan@gmail.com

GİRİŞ

Portekiz Cumhuriyeti (República Portuguesa), Avrupa Kıtası'nın en batısında İber Yarımadası üzerinde yer almaktadır. Ülke nüfusunun %96,87'sini Portekizliler; %3,13'ünü yasal göçmenler (Yeşilburunlular, Brezilyalılar, Ukraynalılar, Angolalılar) oluşturmaktadır (wikipedia.org). Portekiz 1986 yılında kabul edilen anayasaya göre yönetilen demokratik bir cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi (Assembleia da República), Hükümet ve Mahkemeler; Portekiz devletinin dört ana bileşenini oluşturmaktadır. Beş yıllık görev süresi için halk oylamasıyla seçilen Cumhurbaşkanı'nın yürütme görevi yoktur ve Devlet Başkanlığı görevini yerine getirmektedir. Ülke dünyadaki en büyük doğal taş üreticilerinden ve en büyük mermer ihracatçılarından biridir. Ülkede üretilen elektriğin %33'ü yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilirken; tüketilen elektriğin %15'i rüzgâr enerjisinden elde edilmektedir ki bu oran dünyadaki en büyük oranlardan biridir (Esen, 2011).

Başkenti Lizbon, nüfusu 10.400.000 kişi (worldbank.org, 2014) ve yüzölçümü 92.207 km² (Estatísticas da CPLP, 2013) olan ülkede eğitim 18 yaşına kadar ücretsiz ve zorunludur. Portekiz tüm kamu harcamalarının %13,5'ini eğitime ayırmaktadır. 15 yaş ve üzeri nüfusun okuryazarlık oranı %95,4'tür. Kadın nüfusta bu oran %94; erkek nüfusta ise %97'dir (cia.gov). Portekiz'in GSYH'si 230,1 milyar dolar; kişi başına düşen gelir ise 21,360 dolardır (worldbank.org, 2014). Ülkede toplam işsizlik oranı %10,8'dir (Estatísticas da CPLP, 2013). Ülkenin resmi dili ve öğretim dili Portekizcedir ancak bölgesel düzeyde Mirandese de konuşulmaktadır. Ülke nüfusunun geneli Katoliklerden oluşmaktadır (Eurydice, 2013).

Bu çalışmanın temel amacı, Portekiz eğitim sisteminin çeşitli yönleriyle ortaya konularak Türkiye eğitim sistemiyle karşılaştırmasını yapmaktır. Karşılaştırmalı eğitim yoluyla Ülkelerin birbirlerinin eğitim, kültür vb. yönleriyle tanınması sağlanmakta, farklı kültürler birbirine yakınlaştırılmakta ve böylece bu kültürler arasındaki görünmez sınırlar ortadan kaldırılmaktadır (Ergün, 1985). Farklı ülkelerin eğitim sistemlerinin karşılaştırılması, ülke deneyimlerinden yararlanmada, olası eğitim sorunlarının çözümünde farklı alternatifler denenmesine, eğitim sistemlerinin daha iyi işleyebilmesi için farklı bakış açıları getirilmesine katkı sağlayabilecektir.

Bu çalışmada ilk olarak Portekiz eğitim sisteminin genel amaçları, eğitim sisteminin tarihsel gelişimi, eğitimin bugünkü genel durumu, eğitim sisteminin yönetsel ve okul yapılanması, süreç boyutunda eğitim sisteminin yönetimi incelenmiş, son olarak da Portekiz Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sistemi çeşitli açılardan karşılaştırılmıştır.

Portekiz Eğitim Sistemi

Bu bölümde Portekiz'in eğitim politikalarının yasal dayanaklarına ve öğretim düzeylerinde ortaya konan amaçlara değinilmektedir.

Portekiz Cumhuriyeti Anayasası ve Eğitim

1986 yılında kabul edilen ve son olarak 2005 yılında değişikliğe uğrayan Portekiz Anayasası'nda eğitim ile ilgili hükümler çok geniş ve ayrıntılı olarak düzenlenmektedir. Başlangıç bölümü, 9. maddede kişisel gelişimi sağlamak ve Portekizcenin ulusal ve uluslararası yayılımını teşvik etmek devletin temel görevleri arasında sayılmaktadır. "Haklar, Özgürlükler ve Garantiler" başlıklı bölümde yer alan 43. maddeye göre öğrenme ve öğretme hürriyeti güvence altındadır. Devlet, herhangi bir estetik, politik, ideolojik, felsefi veya dini direktife uygun olarak eğitim ve kültür programları hazırlamamaktadır. Ayrıca kamu eğitiminin herhangi bir mezhebe bağlı olmayacağı, özel okul ve kooperatif okulları açma hakkının güvence altında olduğu ifade edilmektedir. "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hak ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümde yer alan ve gençlik politikasının düzenlendiği 70. madde, gençlerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından etkin biçimde yararlanmalarını sağlamak için, eğitim, mesleki

eğitim ve kültür alanlarında özel olarak korunacakları belirtilmektedir (Büyükcan, Ocaklı ve Öztürk, 2011; Constitution of the Portuguese Republic, 2005).

Portekiz Anayasası'nın "Kültürel Haklar ve Ödevler" başlığı altında 73. maddesinde herkesin eğitim ve kültür hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Devletin, tüm vatandaşların fırsat eşitliğine dayalı olarak çeşitli eğitim araçları ve kültürel kuruluşlarla birlikte hareket ederek eğitim ve kültürün demokratikleşmesini sağlayacağı belirtilmektedir. Portekiz Anayasası'nın 74. maddesinde devletin genel, zorunlu ve ücretsiz temel eğitimi sağlayacağı, kamusal okulöncesi eğitim sistemini oluşturacağı, sürekli eğitimi güvence altına alacağı, cehaleti sona erdireceği, yeteneklerine göre her vatandaşın en üst düzeyde eğitim almasını destekleyeceği, göçmen çocuklarının eğitim hakkından yararlanmalarını ve onların Portekiz dilini öğrenmelerini ve Portekiz kültüründen faydalanmalarını sağlayacağı ifade edilmektedir. Anayasanın 75. maddesine göre ise devletin nüfusun tamamının ihtiyaçlarını karşılayacak kamu eğitim kurumları oluşturacağı kanunda tanımlandığı üzere, özel ve müşterek eğitimi tanıyacağı ve destekleyeceği, ülkenin nitelikli eleman ihtiyacının karşılanması, eğitim, kültür ve bilimsel düzeyin yükseltilmesi için gereken dikkati göstereceği, üniversitelere bilimsel, eğitsel, idari ve mali özerklik tanıyacağı ifade edilmektedir (Constitution of the Portuguese Republic, 2005). Eğitimle ilgili bir diğer madde olan 77. maddede öğretmen ve öğrencilerin okulların demokratik yönetimine katılma hakkına sahip oldukları ve öğretmen, öğrenci, veli derneklerinin, toplulukların ve bilimsel kurumların eğitim politikasının hazırlanmasına katkı biçimlerinin kanunla düzenleneceği hüküm altına alındığı ifadesi yer bulmuştur (Büyükcan, Ocaklı ve Öztürk, 2011).

Portekiz Eğitim Sisteminin Genel Amaçları

Portekiz kültürüne saygılı olmak, ulusal kimliği korumak, farklı düşünen bireylerin gelişimini sağlamak, yerinden yönetimi geliştirmek, eğitimde ayırım yapmadan herkese fırsat eşitliği sağlayan bir eğitim sistemi yapısı kurmak ve sürdürmek, demokratik yaşama katılımı sağlamak Portekiz eğitim sisteminin genel amaçlarındandır (Eurydice, 2013).

Okul öncesi eğitimin amaçları. Okul öncesi eğitimin amaçları, çocukların sosyal, bilişsel, duyuşsal ve devinimsel yönden gelişimlerinin sağlanması, sosyal çevreye uyum sağlamlarının desteklenmesi, sosyalleşmelerinin sağlanması, yeteneklerinin ortaya çıkarılması, yaratıcı düşünme, iletişim, paylaşım becerilerinin geliştirilmesi, sağlık ve temizliğe önem verilmesi olarak belirtilmektedir (Eurydice, 2013).

İlköğretimin amaçları. Portekizli yurttaşlara ilgileri, yetenekleri, becerileri doğrultusunda çok yönlü bir eğitimin sağlanması, okul ve günlük hayat arasında bağ kurulması, öğrencilerin yabancı bir dili öğrenmeleri ve devamında ikinci bir dili öğrenmeye teşvik edilmesi, Portekiz kimliğine, diline, tarihine, kültürüne özgü temel değerlerin kazandırılması, öğrencilerin günlük yaşamlarında sorumlu, duyarlı, bilinçli bireyler olarak yetişmelerinin sağlanması, demokratik toplumsal yaşamın üyeleri olabilmeleri yönünde bilinç kazandırılması, engelli öğrencilerin yeteneklerine ve gelişimlerine önem verilmesi, birinci devrede öğrencilerin sözlü anlatım, devinsel, sanatsal, oyunusal, müziksel becerilerinin geliştirilmesi yönünde çaba gösterilmesi, matematik ve okuma-yazma ile ilgili temel kavramların kazandırılması; ikinci devrede güzel sanatlar, spor, bilim, teknoloji, ahlak ve yurttaşlık eğitimi verilmesi, bilgi edinme yöntem ve araçlarını öğrenmelerinin sağlanması; üçüncü devrede çağdaş kültürün tüm alanlarına yönelik insani, edebi, sanatsal, beden ve spor, bilim ve teknoloji ile ilgili bilgi ve becerilerle bir üst öğrenime giriş veya iş yaşamına geçiş için gerekli olan becerilerin kazandırılması ilköğretimin amaçları arasında gösterilmektedir (Eurydice, 2013).

Ortaöğretimin amaçları. Genel ortaöğretim okullarında öğrencilerin eleştirel düşünme, gözlem ve deneye dayalı olarak çok yönlü gelişmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Mesleki ortaöğretimde onlara bir meslek kazandırmak, çalışma yaşamıyla okulların işbirliği içerisinde bulunmasını sağlamak ve insan kaynaklarının gelişiminin sağlanması amaçlanmaktadır (Eurydice, 2013).

Yükseköğretimin amaçları. Üniversiteler, öğrencilerin mesleki ve kültürel etkinlikleri yürütebilmeleri anlama, kavrama, yorumlama becerileri ile yenilikçi ve eleştirel düşünme yeterliklerini geliştirebilmeleri için gerekli olan kapsamlı bilimsel ve kültürel bilgi temelini oluşturulmasını, bir meslek alanında uzmanlaşmayı amaçlamaktadır. Politeknik okulları ise öğrencilere kuramsal ve uygulamalı bilimsel bilgilerin verilmesi, bu bilgilerin mesleki alanda kullanılma becerisinin kazandırılması, onlara yenilikçi ve eleştirel düşünme yeterliklerinin geliştirilmesine yönelik bir eğitim verilmesini amaçlamaktadır (Eurydice, 2013).

Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Portekiz’de eğitim oldukça uzun zaman kilisenin ayrıcalıklı kıldığı bir faaliyet olarak ülkenin eğitim tarihinde yerini almıştır. Onuncu yüzyılda monarşinin kurulmasından önce bir Latin Okulu ve Coimbra Katedrali (Se de Coimbra) bulunmaktadır. Resmi çalışmaların 13.yy’da ortaya çıktığı söylenebilir. Üniversitenin kurulmasıyla 16.yy’da Coimbra’da sanat kolejleri (Colegio das Artes) kurulmuş ve birçok yüksekokulun yanı sıra küçük okullar da var olmuştur. Geleneksel parasız devlet okullarının temelleri ise 18.yy’ın ortalarında atılmıştır. 1759’da okullarda Latince, Yunanca ve etkili konuşma sanatı dersleri okutulmaya başlanmış ve bu gelişme bugün ortaöğretim denilen seviyeye zemin hazırlamıştır. 1772 yılında ilköğretim (ensino básico) oluşmuş, öğretmenler ve uzmanlar devlet memuru olarak tanınmış ve kendilerine devlet tarafından maaş bağlanmıştır.

Portekiz eğitim sisteminde önemli sayılabilecek reformlardan bir tanesi yönetimin merkezleştirilmesidir. Yıllar içinde ismi ve niteliği değişse de personel yapısı ve çevre organları pek değişikliğe uğramamış ve 1936’da Milli Eğitim Bakanlığı (Ministry of National Education) adıyla eğitim ve öğretimden sorumlu bakanlık konumuna gelmiştir. Yeni rejim değişikliğine kadar (1974) “ulusal” kelimesi kullanılmıştır. Zorunlu eğitim konusundaki ilk girişim 1835-1836 yıllarında gündeme gelmiş ancak uygulamaya konulması 1956 yılını bulmuştur ve ilköğretim zorunlu hale gelmiştir. 14 Ekim 1986 tarihli eğitim yasasına (Lei de Bases do Sistema Educativo/ Fundamental Law of the Education System) göre ise zorunlu eğitim 9 yıla çıkarılmıştır ve ortaöğretim üç yıl olarak belirlenmiştir. 2000’lerden sonra okulların modernizasyonu başlamıştır ve ilköğretim/ortaöğretim seviyelerinde “eğitim merkezleri” olarak adlandırılan okullar yapılmıştır (Eurydice, 2013).

Eğitimin Bugünkü Genel Durumu

Portekiz’de altı yaşında başlayan zorunlu eğitimin süresi 12 yıldır ve okul öncesi eğitim zorunlu değildir. Tam zamanlı zorunlu eğitimin süresi yapılan reformlardan sonra 2009-2010 öğretim yılında 9 yıldan 12 yıla çıkarılmıştır. Zorunlu eğitim ilköğretimi ve ortaöğretim düzeyinin tamamını kapsamaktadır. İlköğretim üç seviyeden oluşmaktadır. Birinci seviye 4 yıl, ikinci seviye 2 yıl ve üçüncü seviye 3 yıldır. Üçüncü seviyeden sonra sertifika verilmektedir. Ortaöğretimin süresi 3 yıldır ve genel/mesleki-teknik olarak ayrılmaktadır (Eurydice, 2013; www.portekizkonsoloslugu.com).

Portekiz’de ilk, orta ve lise düzeyindeki eğitim ve öğretim Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nın görev alanına girerken, yükseköğretim ayrı bir bakanlık (Bilim, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı) bünyesinde (Portekiz Türk Dostluk Derneği, 2013; Afonso ve Ferreira, 2007). Portekiz’de eğitime ilişkin bazı bilgiler Tablo 1.’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Portekiz Eğitim Sistemi İle İlgili Bazı Veriler

Zorunlu eğitim süresi	12 yıl
Zorunlu eğitim yaşı	6-18
Zorunlu eğitim şekli	4+2+3+3
Okul öncesi eğitim okullaşma oranı	% 83 (2013)
İlköğretim eğitim okullaşma oranı	% 97 (kız), % 96 (erkek) (2013)
Ortaöğretim okullaşma oranı	% 92 (kız), % 91 (erkek) (2013)
Yükseköğretim okullaşma oranı	% 86 (kız), % 65 (erkek) (2013)
Okul öncesi eğitim öğrenci/ öğretmen oranı	15.7 (2013)
İlköğretim öğrenci/ öğretmen oranı	10.9 (2013)
Ortaöğretim öğrenci/ öğretmen oranı	7.5 (2013)
GSYİH eğitime ayrılan pay	% 5.9 (2011)
Toplam devlet harcamaları içinde eğitime ayrılan pay	% 13.5 (2015)
Okul öncesi eğitim kurum sayısı	6.812 (2011)
İlköğretim kurum sayısı	5.225 (2011)
Ortaöğretim kurum sayısı	937 (2011)
Yükseköğretim kurum sayısı	300 (2011)
Okul öncesi eğitim öğrenci sayısı	276.125 (2011)
İlköğretim öğrenci sayısı	464.620 (2011)
Ortaöğretim öğrenci sayısı	440.895 (2011)
Yükseköğretim öğrenci sayısı	390.273 (2011)
Okul öncesi eğitim öğretmen sayısı	18.284 (2011)
İlköğretim /ortaöğretim öğretmen sayısı	156.669 (2011)
Yükseköğretim öğretmen sayısı	37.091 (2011)
Eğitim Harcamalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı	
Okul öncesi eğitim	% 7 (2014)
İlköğretim	% 28 (2014)
Ortaöğretim	% 43 (2014)
Yükseköğretim	% 19 (2014)
Bilinmeyen	% 3 (2014)
Okuma-yazma oranı (15 yaş +) (Kadın)	% 93.6 (2014)
Okuma-yazma oranı (15 yaş +) (Erkek)	% 96.9 (2014)
Okuma-yazma oranı (15-24 yaş) (Kadın)	% 99.8 (2014)
Okuma-yazma oranı (15-24 yaş) (Erkek)	% 99.7 (2014)
Bir okul öncesi eğitim öğrencisi için harcanan yıllık miktar	5.661 dolar (2014)
Bir İlköğretim öğrencisi için harcanan yıllık miktar	5.762 dolar (2014)
Bir ortaöğretim öğrencisi için harcanan yıllık miktar	8.709 dolar (2014)
Bir yükseköğretim öğrencisi için harcanan yıllık miktar	10.481 dolar (2014)

Kaynak: UNESCO, 2013; OECD, 2012; 2014; Portugal em Números, 2011; Fernandes, 2009.

Tablo 1. incelendiğinde, okul öncesi eğitim düzeyinde okullaşma oranının %83 seviyesinde olduğu görülmektedir. İlköğretim seviyesinde okullaşma oranı yüksek olsa da %100 okullaşma oranına ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Yükseköğretim seviyesinde okullaşma oranı özellikle erkeklerde düşük kabul edilebilecek bir seviyededir. GSYİH'den eğitime ayrılan pay %5.9'dur. Kurum sayılarının en fazla okul öncesi eğitim seviyesinde bulunduğu görülmektedir. Öğrenci sayısı ise 464.620 ile en fazla ilköğretim seviyesindedir. Eğitim harcamalarının ortaöğretime diğer eğitim seviyelerinden daha fazla pay ayrıldığı görülmektedir. Okuma yazma oranının 15-24 yaş arası kadınlarda oldukça yüksek (%99.8) olduğu görülürken, erkeklerde çok yakın bir oran vardır. Devlet tarafından öğrenci başına yıllık harcanan miktar okul öncesi eğitim seviyesinde 5.661 dolar olurken, ilköğretimde 5.762 dolar, ortaöğretimde 8.709 dolar ve en yüksek harcama ile yükseköğretimde (10.481 dolar) olduğu görülmektedir.

Eğitim Sisteminin Yönetsel Yapılanması

Portekiz’de eğitim politikası Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nca yürütülmektedir. Eğitim Yasası (Comprehensive Law on the Education System/2005), eğitim sisteminin genel yapısını oluşturmaktadır. Portekiz eğitim ve öğretim sistemi merkezi bir yapı göstermektedir. Müfredat, öğretim, finansal kurallar, politikalar merkezi yönetim tarafından kararlaştırılmaktadır. Azor ve Madeira Bölgeleri bu alanda özerkliğe sahip olsalar da temel kurallara tabidirler. Portekiz eğitim sisteminin yönetim yapısı merkezi, bölgesel ve okul düzeylerine göre incelenmektedir (Erginer, 2012).

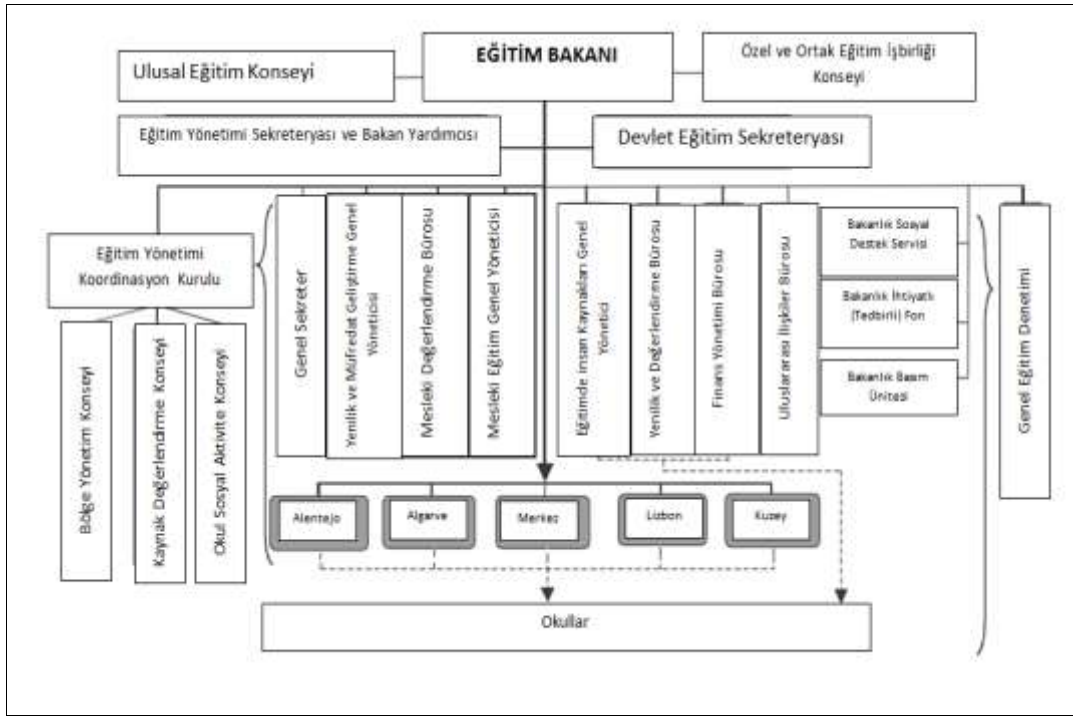
Merkezi (ulusal) düzey. Portekiz’de başka bakanlıklara bağlı veya ortaklaşa denetimi yapılan kurumların dışında eğitim, Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nın sorumluluğundadır. Bakanlık, hükümet ve meclisçe çıkarılan yasa ve kararları uygulamakta, bu yasa ve kararlara dayalı olarak ek kararlar almakta ve onları açıklamaktadır. Eğitim Bakanlığı’nın görevi, ulusal eğitim ve spor politikasını belirlemek, eğitim sisteminin gelişmesini ve çağdaşlaşmasını, eğitim ile ilgili araştırma, bilim-teknik ve kültür arasındaki bağın güçlendirilmesini, Portekiz dilinin yaygınlaştırılmasını, spor politikasının geliştirilmesini sağlamaktır. Bakan görevlerini gerçekleştirirken müsteşar, müsteşar yardımcıları ve bakanlıktaki merkezi birimlerin yöneticileri yardımcı olmaktadır (Erginer, 2012).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (MTS), mesleki eğitim ve sosyal güvenlik, çalışmayla ilgili politikaların belirlenmesi ve uygulanmasından sorumludur. Bu bakanlık, çalışma ve mesleki eğitimle ilgili olarak Çalışma ve Mesleki Eğitim Genel Müdürlüğü (DGEFP), Çalışma ve Mesleki Eğitim Kurumu (IEFP), Bölgesel Müdürlükler, Eğitimi Geliştirme Enstitüsü ile birlikte çalışmaktadır (Erginer, 2012).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma ve Mesleki Eğitim Kurumu ile işbirliği içinde bulunması nedeniyle, çıraklık sistemi ve mesleki eğitim merkezlerinden de sorumlu olmaktadır. Ayrıca Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile birlikte, mesleki okullar ve okulöncesi eğitim kurumlarının işlerliğinin sürdürmesinde önemli bir sorumluluğa sahiptir (Erginer, 2012).

Çalışma ve Mesleki Eğitim Genel Müdürlüğü, çalışma ve mesleki eğitim alanında ilerleme, gelişme, teknik ve yasal destek sağlamaktadır. Değerlendirme ve İleriye Dönük Genel Planlama Daireleri ile birlikte çalışmakta ve Avrupa Birliği Sosyal Fonu’ndan sağlanan gelirin etkili bir biçimde dağıtılmasını sağlamaktadır. Çıraklık kapsamında Çalışma ve Mesleki Eğitim Kurumu, birçok bakanlık ve toplumsal ortaklıkların temsilcilerinden oluşan Ulusal Çıraklık Komitesi’ni de (CNA) yönetmektedir. Ulusal Çıraklık Komitesi iş piyasası, mesleki eğitim ve genel olarak eğitimdeki gelişmelerin ışığında stratejiler ve politikalar üretmektedir (Erginer, 2012).

Eğitimi Geliştirme Enstitüsü (INOFOR), Mayıs 1997’de kurulmuştur. Bu kurum çalışma ve mesleki eğitim alanlarında, insan kaynaklarının yönetimi ve örgütlenmesi, eğitimde yeniliğe gidilmesi için araştırmalar, düzenlemeler yapmak için kurulmuştur. Şekil 1.’de Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nın teşkilat şeması yer almaktadır.

Şeki

1 1. Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın Teşkilat Şeması
Kaynak: CEDEFOP, 2007.

Bölgesel düzey. Bölgesel birimler, beş Bölgesel Eğitim Müdürlüğü'nden oluşmaktadır (DRE). Bu yerinden yönetim birimleri, bölgesel düzeyde bakanlığın görevlerini yerine getirmektedirler. Eğitim Müdürlükleri bölgelerindeki okullar arasında eşgüdümü sağlama, rehberlik, yükseköğretim dışındaki kuruluşları destekleme, maddi kaynaklar, finansman kaynakları ve insan kaynağının yönetimi, okul sosyal yardım sistemleri, beden eğitimi ve okul spor etkinliklerinin gözetim ve denetimi, Yükseköğretim Dairesi ile işbirliği yaparak yükseköğretime giriş koşullarını düzenleme, bunların uygulanmasını sağlama görevlerini üstlenmektedirler. Azor ve Maderia özerk bölgelerinde, ulusal eğitim politikasına bağlı kalınarak eğitim sisteminin yönetiminden "Bölgesel Eğitim Sekreterliği" sorumludur (Erginer, 2012).

Okul düzeyi. Eğitim sistemi ile ilgili yasa, okulöncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim okullarına özerklik tanıyarak, kendi yönetimlerini oluşturma ve karar alma yetkisi vermiştir. Yeni düzenlemelerle okulların yönetimlerinden sorumlu yönetim organları oluşturulmuştur. Bu yeni uygulamalar, birkaç okulun bir araya gelmesiyle oluşturulan bölge okullarını da kapsamaktadır. Yeni özerk okul yönetim sistemine göre her okulun yönetim organları Genel Kurul, Öğretmenler Kurulu ve Yönetim Kurullarından oluşmaktadır (Erginer, 2012).

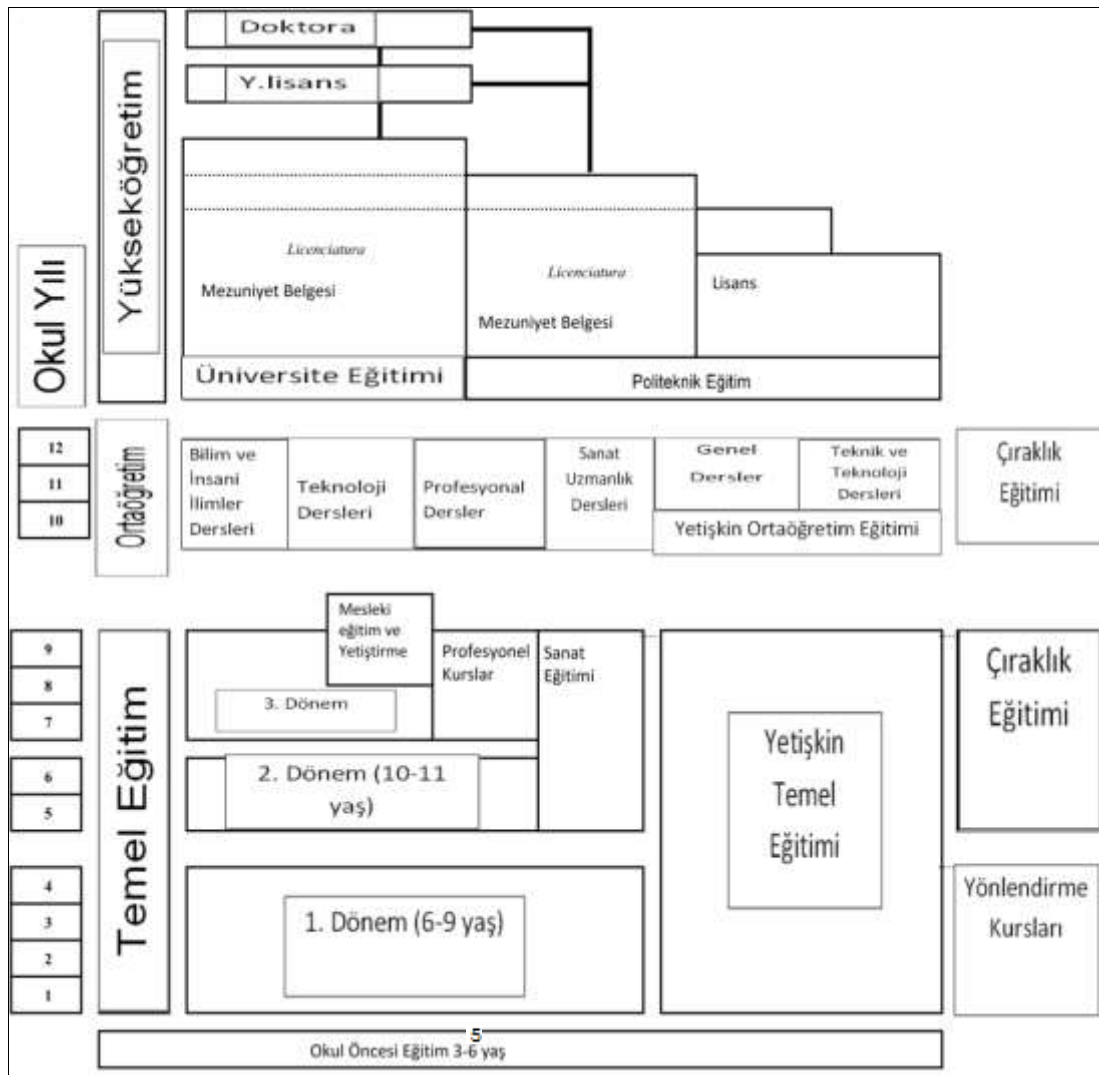
Eğitim Sisteminin Okul Yapılanması

Portekiz'de eğitim sistemi dört basamakta toplanmaktadır. Bunlar okul öncesi eğitim (3-5 yaş), ilköğretim (üç aşamalı dokuz yıl, 6-14 yaş), ortaöğretim (üç yıl, 15-17 yaş) ve yükseköğretim (üniversiteler ve politeknikler)'dir (EURYDICE, 2013).

Okul öncesi eğitim. İlk resmi anaokulları Eğitim Bakanlığı'nca 1978'de kurulmuştur. Portekiz'de 3-5 yaş arası tüm çocuklara açık olan okul öncesi eğitim isteğe bağlıdır ve devlet okullarında parasızdır. Çocuklar 3 yaşına kadar kreşlere (Infantário or Creche) gitmekte, 3 yaşından okula başlayana kadar anaokullarına (Jardins de Infância) devam etmektedirler. Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na bağlı anaokulları ücretsizdir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı okulöncesi eğitim kurumlarından ise ailelerin gelir durumlarına göre belirli bir ücret alınmaktadır. Resmi, özel ve ortak anaokulları Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın; üç yaşından itibaren çocukların devam ettikleri kreşler ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın denetimindedir.

Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın denetimindeki okullarda öncelikle okulun bulunduğu bölgedeki kiliseye bağlı ailelerin bir yıl sonra okula başlayacak olan çocukları alınmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı kurumlarda ise ailenin sosyo-ekonomik konumu dikkate alınarak, gereksinimi olan ailelerin çocuklarına öncelik tanınmaktadır. Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na bağlı anaokullarındaki sınıflarda öğrenci sayısı yirmiye geçmemekte, öğretmenlerin genellikle her yıl grupları değişmekte ve günde beş saat, haftada beş gün ikili öğretim yapılmaktadır (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Arslan, 2005). Portekiz eğitim sistemi okul yapılanmasına Şekil 2.'de yer verilmektedir.

Şekil 2. Portekiz Okul Sisteminin Yapısı
Kaynak: Fernandes, 2009.

İlköğretim. Portekiz'de ilköğretim (Ensino Básico) birbirini izleyen üç devreye ayrılmaktadır (Eurydice, 2013):

- Birinci devre, 4 yıl (altı-dokuz yaş)

- İkinci devre, 2 yıl (on-on bir yaş)
- Üçüncü devre, 3 yıl (on iki-on dört yaş)

Bir üst devreye geçebilmek için bir önceki devreyi başarıyla bitirmek gerekmektedir. İlköğretim zorunlu eğitim kapsamındadır, genel ve ücretsizdir. İlköğretim birinci devrede eğitim genel niteliklidir. Devlet okulu, özel okul ve vakıf okullarında eğitim verilmektedir. Öğretim yılı genellikle Haziran ayında sona ermektedir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Fernandes, 2009).

İlköğretim ikinci devrede eğitim devlet veya özel okullarda ve uzaktan eğitim merkezlerinde verilmektedir. Uzaktan eğitim öğrencisi az, coğrafi yönden ulaşılması zor alanlar içindir. Öğrenciler ilköğretim birinci devreyi tamamladıktan sonra (dokuz veya en fazla on beş yaşlarında) ikinci devreye kabul edilmektedirler. Öğrenciler ailelerinin oturduğu yerdeki veya işyerlerinin bulunduğu bölgelerdeki okullara devam etmek zorundadırlar (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Fernandes, 2009).

İkinci devre, disiplinlerarası alanlara bölünmüştür. Konu alanlarına göre her bir alanın öğretmeni ayrıdır. Haftada ellişer dakikalık otuz veya otuz bir ders görülmektedir. Ders programının Pazartesi'den Cuma'ya olmasına ya da Cumartesi gününün de dahil olmasına Okul Konseyi karar vermektedir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Fernandes, 2009).

İlköğretim üçüncü devre son devredir ve üç yıl sürmektedir. Farklı bir model izleyerek akşam dersleri de verilmektedir. Öğrencilerin üçüncü devreye devam edebilmeleri için, ikinci devreyi tamamlamış olmaları gerekmektedir. Öğrenciler ikinci devrede olduğu gibi, ailelerin oturdukları veya çalıştıkları alanlardaki okullara devam etmek zorundadırlar. Bu devrede çeşitli mesleki alanları da kapsayan, birleştirilmiş programlar uygulanmaktadır. Haftalık ders programı, her biri elli dakikalık otuz veya otuz bir dersten oluşmaktadır. İlköğretimin her devresinde karma sınıf uygulaması geçerlidir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Fernandes, 2009).

Ortaöğretim. İlköğretilimi tamamlayan öğrenciler zorunlu ortaöğretime devam etmektedirler. Öğrenciler üç farklı eğitim programından birisini seçebilmektedirler (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Fernandes, 2009). Bunlar;

- Genel ortaöğretim okulu eğitim programları,
- Mesleki ortaöğretim okulu eğitim programları,
- Güzel sanatlar eğitimi programlarıdır.

Genel ortaöğretim okulları. Genel ortaöğretim okullarına on beş-on sekiz yaşları arasındaki öğrenciler devam etmektedirler. Öğrenim onuncu, on birinci ve on ikinci sınıfları kapsayacak şekilde üç yıl sürmektedir. Program Doğa Bilimleri, Güzel Sanatlar, Ekonomi ve Sosyal Bilimler, İnsani Bilimler olarak dört konu alanına ayrılmaktadır. Öğrenciler genellikle yaşadıkları bölgelerdeki okullara devam etmektedirler. Ortaöğretim okullarında iki farklı türde program uygulanmaktadır:

- Genel Eğitim Programı: Öğrencileri yükseköğretime hazırlamaktadır.
- Mesleki-Teknik Eğitim Programı: Öğrencileri iş yaşamına hazırlamaktadır.

Ortaöğretim okulları, hem genel eğitim hem de mesleki-teknik eğitim amaçlı programları uygulamak zorundadır. Öğrenciler bir programdan diğerine geçiş yapabilmektedirler. Okulun özelliğine göre, iki programdan birine ağırlık verilebilmektedir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Fernandes, 2009). Öğretim yılı Eylül'ün ikinci yarısında başlamakta ve Haziran'ın ikinci haftasında son bulmaktadır. Genel ortaöğretim sınıflarının haftalık ders saatleri 10. ve 11. sınıflarda 28-33 arasında, 12. sınıfta ise 23-30 saatleri arasında değişmektedir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013; Fernandes, 2009).

Ortaöğretimde 3 çeşit değerlendirme uygulanmaktadır; gelişimin değerlendirilmesi, sonuç değerlendirmesi (bitirme sınavı) ve dışsal değerlendirme (Santiago, Donaldson, Looney ve Nusche, 2012). Ortaöğretim öğrencilerine mesleki ve eğitsel alanda sağlanan rehberlik hizmeti, yasalar dahilinde psikoloji ve rehberlik servislerinde verilmektedir. Bu servisler okul komitesinin bütün üyelerine (öğrenciler, öğretmenler, veliler, yardımcı personel) psiko-eğitsel destek sağlamaktadır (Santiago, Donaldson, Looney ve Nusche, 2012).

Mesleki ortaöğretim okulları. İlk olarak 1989 yılında kurulan mesleki okullar on yedi meslek dalında gruplandırılmaktadır. Mesleki eğitim en az 2900 ve en fazla 3600 eğitim saati olmak üzere üç yılda tamamlanmakta ve sosyo-kültürel, bilimsel, mesleki ve teknik, uygulamalı ve sanatsal eğitim bölümlerinden oluşmaktadır (Erginer, 2012; Eurydice, 2013).

Güzel sanatlar eğitimi programları. Güzel sanatlar eğitimine yönelik programlar ortaöğretim okullarında, mesleki okullarda ve güzel sanatlar okullarında üç yıl süreyle verilmektedir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013).

Ortaöğretim okulu programları. Ortaöğretim okullarındaki güzel sanatlar eğitimiyle, bir sanat dalında öğrenimini sürdürmek isteyen öğrenciler yükseköğretime hazırlanmaktadır ya da sanat dalıyla ilgili bir meslek sahibi olmaktadır. Bu bölümü tamamlayanlara ortaöğretileri bitirme belgesi verilmektedir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013).

Mesleki okul programları. Bu okullar, grafik, tekstil, çömlekçilik, takı, moda, sinema, radyo, dans, tiyatro, müzik vb. sanatın birçok dalında eğitim vermektedir. Öğrencilere, diğer mesleki programlarda olduğu gibi ortaöğretileri bitirme belgesi ve mesleki yeterlik belgesi verilmektedir (Erginer, 2012; Eurydice, 2013).

Yükseköğretim. Portekiz'de tarihi 13. yüzyıla dayanan köklü bir üniversite eğitimi geleneği mevcuttur. Kral Dinis'in 1290 yılında ülkede bir yüksek eğitim kurumunun açılmasını emreden fermanıyla Lizbon ve Coimbra'da eşzamanlı olarak iki üniversitenin kurulma çalışmalarına başlanmıştır. Ülkedeki ilk üniversite bu çerçevede 13. yüzyılda Coimbra'da kurulmuştur. Bilim, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın görev alanına giren Portekiz yüksek eğitim sistemi üniversite ve politeknik eğitimi kapsamaktadır. Üniversite lisans eğitimi 4-6 yıl arasında değişmektedir. Lisans eğitimi üzerine akademik çalışmalarını sürdüren öğrenciler yüksek lisans (mestrado) ve doktora (doutoramento) derecelerine hak kazanmaktadır (Portekiz Türk Dostluk Derneği, 2013).

Portekiz'in en büyük üniversitesi olan Porto Üniversitesi'dir. Hem üniversitelerin hem de politeknik okulların kamu ve özel kurumları bulunmaktadır. Üniversiteler ve politeknikler, mühendislik, eğitim ve beşeri bilimler gibi pratik dersler sunarken, bazı üniversiteler tıp, hukuk ve iktisat gibi araştırmaya dayalı dersler sunmaktadır. Hemşirelik ve muhasebecilik gibi bölümler sadece teknik okullarda bulunmaktadır. Nitelikleri bakımından öğrenciler teknik üniversitede veya Licenciatura'da (Mezuniyet, Bitirme) üç yıllık lisans derecesi (Bachalerato) seçebilmektedirler (portekizkonsoloslugu.com).

Portekiz'de özel yükseköğrenim oldukça gelişmiştir ve öğrencilerin dörtte birinin özel yükseköğrenim kurumuna devam ettiği bilinmektedir. Özel kurumlar, kamu kurumlarında olduğu gibi bütçeden pay alamamakta, fakat bazı finansman olasılıklarına sahip bulunmaktadır (Eurydice, 2008a). Yükseköğretim kurumlarının devlet bütçesi, AB üye devletlerindeki yükseköğretimin sahip olduğu payı büyük oranda içinde barındırmaktadır. Portekiz'de yükseköğretim kurumlarının bütçesinin % 70'den fazlası devlet tarafından karşılanmaktadır (Eurydice, 2008a) ancak ülke için bütçe yükseköğretileri tetikleyen önemli mekanizmalardan biridir. Portekiz

yükseköğretime bir çeşitlilik sunmak, performans yönetimi artırmak ve yükseköğretim tarafından sunulan hizmetin, bilgi ekonomisinin taleplerine uygun hale getirmek için çaba sarf etmektedir. Portekiz'de son zamanlarda önemli bütçe reformları yapılmıştır ve öğrenci ücretlerinde pazar temelli bütçe yaklaşımlarına yönelik bir tavır ortaya konulmuştur. Bütçe reformu için ortaya atılan güdüleyici unsurlar, öncelikle etkinlik, eşitlik ve sorumluluk iken, toplumsal boyut veya erişime sahip bireylerin sayısını artırmak çok daha az önem arz etmektedir (Eurydice 2008a). Portekiz'de ortaöğretimi bitiren ve yükseköğretime devam etmek isteyen öğrencilerin, merkezi sistemle veya kurumsal düzeyde yapılan yükseköğretime giriş sınavını kazanmaları gerekmektedir (Eurydice 2013).

Özel eğitim. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik eğitim, genellikle kamu okullarında yerel destek yapılarıyla sunulmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde eğitim desteğinden yararlanan öğrencilerin toplam sayısı (%62.4'ü uzun dönemli) okul nüfusunun % 5'ini temsil etmektedir. Özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan öğrencilerin çoğu 1. devreye (%50.1), 2. devreye ve 3. devreye (%34.6) katılmaktadır. Uzun vadeli özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan toplam öğrencilerin büyük çoğunluğunun bilişsel doğası olan sorunları (%23.8), duygusal seviyedeki sorunları (%12.1) ve dil sorunları, iletişim ve konuşma seviyesindeki sorunları (%9.1) olduğu belirtilmektedir (Eurydice, 2012).

Yaşam boyu eğitim. Yetişkin nüfusun genel eğitsel başarısının nispeten düşük olduğu Portekiz'de yetişkinler için alt orta seviyeye kadar olan programlar ayrı sertifikalarla/niteliklerle sonuçlanacak şekilde birkaç alt aşamaya ayrılmaktadır. Bu yaklaşımla çeşitli seviyelerde bilgi ve beceriye sahip olan olgun öğrenciler eğitim öğretim süreciyle bütünleştirilebilmektedir (Eurydice, 2011). Portekiz'de ilk ve alt orta seviyelerde tekabül eden yetişkin eğitimi çeşitli projelerle, özellikle 18 yaş üstündeki herkese açık olan EFA (*Educação e Formação de Adultos*) kurslarıyla sağlanmaktadır. Eğitimin ilk dokuz yılına ilişkin öğrenme çıktıları dört, altı ve dokuz yıllık eğitime denk düşen sertifikalarla sonuçlanacak şekilde üç ayrı seviyedeki kurlara bölünmektedir. Kurlar dil ve iletişim, hayat için matematik, bilişim ve iletişim teknolojileri ile vatandaşlık ve istihdam edilebilirlik olarak dört standart alandan oluşmaktadır. Bunların içerikleri öğrencilerin özel ihtiyaçları hesaba katılarak geliştirilmektedir (Eurydice, 2011).

Portekiz'de EFA kursları üst orta eğitim düzeyine erişememiş 18 yaşın üzerindeki kişileri içermektedir. EFA kurslarının amacı, çeşitli alanlarda eğitim öğretim programları sunarak yetişkin nüfusun nitelik seviyesini artırmaktır. Kurslar, üç ayrı seviyedeki mesleki niteliklerin yanı sıra (4., 6., 9. ve 12. sınıflara denk gelecek şekilde ilk, alt orta ve üst orta eğitimi kapsayan) dört seviyede genel bir eğitim sertifikası ile sonlanabilmektedir. EFA kursları Ulusal Nitelikler Çerçevesi'nin düzeylerine bağlıdır (Eurydice, 2011).

Öğretmen yetiştirme. Portekiz'de zorunlu eğitim süresinin altı yıldan dokuz yıla çıkarıldığı 14 Ekim 1986 tarihli Eğitim Temel Yasası ile öğretmenlik eğitiminde okul öncesi eğitim öğretmenliği, ilköğretim 1. devre öğretmenliği, 2. devre öğretmenliği, 3. devre öğretmenliği ve orta öğretim öğretmenliği alanları oluşturulmuştur (Sağlam, 1999).

İlköğretim seviyesinde öğretmen olabilmek için 4 yıllık bir kursu tamamlamak (Escolas Superiores de Educação) ya da üniversitelerden lisans derecesi (*Licenciado*) almak gerekmektedir. 2007 yılında Eğitim Yasası'nda yapılan bir değişiklikle ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde öğretmen olmak için bir yüksek lisans derecesine sahip olmak gerekmektedir. Ortaöğretim seviyesinde öğretmen olabilmek için *Licenciado*'yu takiben 4-6 yıl arasında değişen bir eğitim almak gerekmektedir. Üniversitelerde öğretim

elemanı olabilmek için doktora derecesi; politekniklerde ise yüksek lisans ya da doktora derecesi sahibi olmak gerekmektedir (Eurydice, 2013).

Portekiz'de öğretmenlik eğitimini tamamlayan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine atanmaları merkezi veya yerel düzeyde doğrudan ya da görüşme sonucunda yapılmaktadır. Portekiz'de kamu sektörü ilköğretim, ortaöğretim ve lise düzeyleri için tam nitelikli öğretmenlerin istihdam durumu iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Öğretmenler, genellikle genel istihdam mevzuatına tabi açık-uçlu sözleşmeler altında istihdam edilmektedir. Öğretmenler kadrolu memur statüsüyle de istihdam edilebilmektedirler (Eurydice, 2013). Öğretmenlerin değerlendirilmeleri bir komisyon tarafından yapılmaktadır.

Portekiz'de, öğretmenlik kariyeri "öğretmen" ve "tecrübeli öğretmen (deputy)" şeklinde iki ana aşamadan oluşmaktadır. Her öğretmen şunları yerine getirmesi durumunda "tecrübeli öğretmen" olabilmektedir, a- Hizmette 18 yılını tamamlamış olmak, b- Kariyer aşamasında en az beş sınıf atlamış olmak, c- Tüm kariyeri boyunca hep olumlu değerlendirme almış olmak, d- Hizmet içi eğitimlere katılmış olmak, e- Tecrübeli öğretmen sınavlarında başarılı olmak. 2013 yılı verilerine göre birinci düzeyde öğretmen 1.475,83 dolar maaş alırken, tecrübeli öğretmen 2.165,14 dolar maaş almaktadır (Eurydice, 2013; Eurydice, 2008b).

Sürekli mesleki gelişim (SMG) öğretmenler için mesleki bir görev olarak ele alınmakta ve isteğe bağlı yürütülmektedir. Ancak, bu durum, kariyer gelişimi ve maaş artışlarıyla yakın bir ilişki içindedir. 2007 yılından itibaren, Portekiz, ekstra ödüllendirme ve kariyer basamaklarında ilerlemeye olanak tanıyabilecek olan bireysel değerlendirmeyi kullanmaktadır. Portekiz'de, öğretmenlerle ilgili olumlu değerlendirmeler mesleki kariyerlerinde daha hızlı ilerlemelerine ve prim kazanmalarına olanak tanımaktadır (Eurydice, 2008b).

Eğitim Sisteminin Yönetimi (Süreç)

Eğitim sisteminin süreç boyutunda bakanlık örgütünün ve okulların genel işleyişi yer almaktadır.

Bakanlık örgütü süreç boyutu. Ulusal düzeyde eğitim sisteminin işleyişinden eğitim bakanı sorumludur. Tüm eğitim personelinin ücreti devlet tarafından ödenmektedir ve eğitimde program/yönetmelikler merkezi birimler tarafından düzenlenmektedir. Portekiz eğitim sisteminde beş Danışma Kurulu bulunmaktadır. Bunlar; Ulusal Eğitim Kurulu (CNE), Özel-Vakıf Okulları Kurulu (CCEPC), Yükseköğretim-Sanayi-İşbirliği Kurulu (CESE), Yükseköğretimde Sosyal Hareketlilik Ulusal Kurulu (CNASES) ve Ulusal Ortaöğretim Sınav Kurulu'dur. Ulusal Eğitim Kurulu (CNE), Eğitim Bakanlığı'ndan bağımsız, en üst düzeydeki Danışma Kurulu'dur ve 1992 yılında kurulmuştur. Yönetimsel ve mali yönden özerkliğe sahiptir. Kurul siyaset, toplumsal alanlar ve eğitimle doğrudan ilişkili kurumların yaklaşık altmış temsilcisinden oluşmaktadır. Kurul, bütün eğitim sistemi üzerinde ve 1986 tarihli Eğitim Sistemi Yasası'nın aldığı kararların uygulanma düzeyine yönelik olarak rapor hazırlamakta ve önerilerde bulunmaktadır (Erginer, 2012).

Özel-Vakıf Okulları Kurulu (CCEPC), eğitim sistemine katılacak olan özel ve vakıf okullarında aranacak ölçütler için Eğitim Bakanına önerilerde bulunmaktadır. Bu okulların, eğitim sistemine uyumu konusunda danışmanlık yapar. Yükseköğretim-Sanayi-İşbirliği Kurulu (CESE), işgücünün mesleki-teknik bilgilerinin geliştirilmesi için, sanayi ile üniversiteler ve bilimsel araştırma merkezleri arasındaki işbirliğini sağlamaktadır. Yükseköğretimde Sosyal Hareketlilik Ulusal Kurulu (CNASES), yükseköğretim kurumlarında sosyal yardım politikasını geliştirmekte ve desteklemektedir (Erginer, 2012). Bu kurulların yanı sıra Eğitimi Geliştirme

Enstitüsü, eğitim programına bağlı olarak bilimsel ve teknik araştırmaların, eğitim sisteminin ve eğitimde yeni yöntemlerin geliştirilmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Mesleki eğitim alanında danışma organları şunlardır (Erginer, 2012):

- Çalışma İçin Ulusal Bakanlık Komisyonu (CIME): Her düzeydeki çalışma ve mesleki eğitim için, evrensel politikalar üretebilmek amacıyla öneriler getirmeye çalışmaktadır. Görevi mesleki eğitimi eşgüdümlemektir.
- Sosyal ve Ekonomik Konsey (CES): Görevi başlıca ekonomik ve toplumsal politikaları açıklamaktır.
- Sosyal Danışma Daimi Komitesi (CPCS): Görevi mesleki eğitim politikası sözleşmesini imzalamaktadır.
- Sosyal ve Ekonomik Konsey (CES): Görevi başlıca ekonomik ve toplumsal politikaları açıklamaktır.

Çalışma ve Mesleki Eğitimde Gözlem (DEFP): Eğitim politikaları ve mesleki eğitimle ilgili sorular üzerinde danışmanlık görevini üstlenmektedir (Erginer, 2012).

Kamu eğitiminin finanse edilmesi hükümet, Eğitim Bakanlığı ve diğer bakanlıklarca gerçekleştirilmektedir. Yerel yönetimler de bazı sorumluluklara sahiptirler. Eğitim Bakanlığı, merkezi ve yerel yönetimlerin bütçelerini oluşturmakta, özel ve vakıf okulları için bütçeden kaynak ayırmaktadır. Özerk Azor ve Maderia bölgelerinin bölgesel yönetim, eğitim ve yatırımlarının finansmanı, kendi kaynaklarından ve devletin bütçe transferiyle karşılanmaktadır (Erginer, 2012).

Eğitim Bakanlığı'na bağlı "Genel Denetleme Kurulu", tüm eğitim kurumlarının eğitim, yönetim ve mali yönlerden denetlenmesinden sorumludur. Ayrıca bu kurul, yükseköğretimde öğrenim harçları ve öğrenim yardımları ile ilgili olarak yasal düzenlemelere uyulup uyulmadığını da denetlemektedir (Erginer, 2012).

Okulların işleyişi. Okulların süreç boyutunda okul gününün/haftasının/yılının süresi, ders programları, okula kayıt, yer almaktadır.

Okullara kayıt. 15 Eylül itibarıyla 6 yaşını dolduran çocuklar o takvim yılı içinde ilk ders yılına kayıt edilmelidirler. Ayrıca, 16 Eylül ve 31 Aralık tarihleri arasında 6 yaşına ulaşan çocukların aileleri veya velileri tarafından ikamet ettikleri yere (veya iş yerlerine) en yakın okula bir başvuru yapılması üzerine eğitimin ilk devresine katılmalarına müsaade edilir (Eurydice, 2013).

Okul gününün/haftasının/yılının süresi. Ders yılı, genellikle Eylül'ün ortasında başlar, Haziran'ın sonuna kadar devam eder; 180 gün sürer. Okullar haftada 5 gün açıktır ve ilk devrede 26 saat vardır. İkinci devrede haftalık ders saati sayısı 17 ve ilköğretimin üçüncü devresi 18 saattir. 6 yaşındaki çocuklar için yıllık öğretim saati sayısı 788 ve 10 yaş ve üstü çocuklar için de bu süre 875 ile 904 saat arasındadır (Eurydice, 2013).

Sınıf büyüklüğü. İlk derece için belirlenen sınıf büyüklüğü 24'tür. Sadece bir öğretmeni olan sınıflar için bu sayı 18'dir. İkinci ve üçüncü devreler için minimum sınıf büyüklüğü 25 maksimum ise 28 kişidir. Öğrenciler genellikle yaşlarına göre gruplandırılmaktadır. Birinci devredeki öğrencilere genel derslere giren bir öğretmen tarafından ders anlatılmaktadır (Eurydice, 2013).

Öğretim programının denetimi ve içeriği. Eğitim Bakanlığı öğretim programını belirlemekte, okullar ise yöresel şartlara göre öğretim programının organizasyonunu uyarlayabilmektedirler. Birinci devredeki temel dersler Portekiz dili, Matematik, Çevresel Konular, Sanatsal ve Bedensel-Motor İfadeler ve Din Eğitimi (isteğe bağlı) derslerini içermektedir. İkinci devrede dil ve sosyal çalışmalar, Fen Bilgisi, Matematik,

Sanatsal ve Teknolojik Eğitim, Beden Eğitimi ve Din Eğitimi (isteğe bağlı) içeren çoklu-disiplinli alanlar vardır. Üçüncü devredeki temel dersler Portekizce, 2 yabancı dil, Din Eğitimi (isteğe bağlı), Doğa Bilimleri, Kimya ve Fizik Görsel Eğitim, Teknolojik Eğitim, Tarih, Coğrafya, Matematik, Beden Eğitimi ve Sanat Eğitimi alanında bir seçmeli ders içermektedir (Eurydice, 2013).

Zorunlu temel eğitim sürecinin son üç yılında mesleğe yöneltme ve rehberlik çalışmalarına yer verilmekte ve öğrencilerin iş yaşamını tanımaları sağlanmaktadır. Dokuzuncu sınıfın sonunda öğrencilere temel eğitim diploması verilmektedir. Bu diploma ile öğrenciler genel, mesleki-teknik ortaöğretimden birisine devam etme olanağını elde etmektedirler (Gürkan ve Gökçe 1999, 76).

Eğitim finansmanı. Portekiz’de zorunlu eğitim kapsamındaki tüm okulların (özel okullar hariç) yapım, onarım, araç-gereç, öğretmen, yardımcı personel maaşları gibi giderler devlet bütçesi tarafından karşılanmaktadır. Eğitim, merkezi hükümet tarafından finanse edilmektedir. Eğitimin parasız olduğu zorunlu eğitimde öğrencilerin ders kitapları, ulaşım ücretleri gibi her türlü eğitim-öğretim ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmaktadır. Özel okullarda ailelerden öğrenim ücreti alınmaktadır (Eurydice, 2013). Zorunlu eğitimde kayıt ücreti alınmamakta ve sosyal aktiviteler de ücretsiz yapılmaktadır. Dezavantajlı aileler okula ulaşım, yiyecek, ders kitapları ve okul malzemelerinden ücretsiz yararlanabilmektedirler (Gökçe ve Celep, 2011).

Portekiz’de Okul Sosyal Desteği (*Acção Social Escolar*) adı verilen burs öğrencilere mali destek, yiyecek ve konaklama için destek sağlamanın yanısıra pedagojik kaynaklara erişim de sağlayarak okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretime giden çocukları desteklemeyi amaçlamaktadır. (Eurydice, 2013).

Maderia ve Azor özerk bölgeleri, yükseköğretim dışında eğitim finansmanı için hükümet bütçesinden fon almaktadırlar. Okul öncesi eğitim hükümet fonları tarafından desteklenmektedir. Özel ve ortak kurumlarda finansman ailelerin aylık ödemeleri şeklinde gerçekleşmektedir. İlköğretim ve ortaöğretimde her bir okula bireysel bütçe sunulmaktadır. Bakanlığın Planlama ve Finansman bölümü tarafından sınıf sayısı, öğrenci sayısı, okulun sosyal ve ekonomik desteği, okulun yerel koşulları, öğretimin türü ve boyutu ve inşaat kalitesi gibi göstergeler dikkate alınarak tahsis edilecek bütçe hesaplanmaktadır. Zorunlu eğitim kapsamındaki okullar Avrupa Birliği fonlarından ve her okulun kendi gelirlerinden fon almaktadırlar (Eurydice, 2013). Sanat eğitimi veren özel okullar sponsorluk sözleşmesi (Sponsorship Contract) adı verilen bir yerden fon sağlamaktadırlar. Yerel yönetimler zorunlu eğitimin birinci aşamasından, okulların bina ve bakımından sorumludur (Eurydice, 2013).

Portekiz Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması

Bu bölümde Portekiz ve Türk eğitim sistemlerinin amaç, yapı, süreç boyutları açısından karşılaştırılması yapılmaktadır. Portekiz eğitim sistemi 1986 Eğitim Yasası ve 2005 değişikliği ile şekillenmiştir. Eğitimin amacı öğrencilere üst düzeyde kaliteli bir eğitim vermek ve öğrencilerin ilgi, yetenekleri doğrultusunda kendilerini tanımalarını sağlamak ve mesleğe yönlendirmektir. Türk eğitiminin ana çerçevesini ise 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası oluşturmuştur. Türk eğitim sisteminin amaç boyutunda iyi insan, iyi yurttaş, üst öğrenime hazırlama, mesleğe hazırlama gibi amaçlar bulunmaktadır. Genel olarak iki ülke arasında amaçlar bakımından benzerlik bulunmaktadır. Tablo 2.’de Portekiz eğitim sistemi ile Türk eğitim sistemi amaç, yapı ve süreç boyutlarında karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2. Portekiz ve Türk Eğitim Sistemlerinin Amaç, Yapı ve Süreç Boyutlarıyla Karşılaştırılması

	Türkiye	Portekiz
Amaç	<p>Parasız eğitim, 18 yaşına kadar zorunlu eğitim</p> <p>Anayasada herkesin eğitim ve kültür hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Devletin, tüm vatandaşların fırsat eşitliğine dayalı olarak çeşitli eğitim araçları ve kültürel kuruluşlarla birlikte hareket ederek eğitim ve kültürün demokratikleşmesini sağlayacağı belirtilmiştir. Devlet genel, zorunlu ve ücretsiz temel öğretimi sağlar, kamusal okulöncesi eğitim sistemini oluşturur, yaşam boyu eğitimi güvence altına alır ve cehaleti sona erdirir, yeteneklerine göre her vatandaşın en üst düzeyde eğitim almasını destekler, göçmen çocuklarının eğitim hakkından yararlanmalarını; onların Portekiz dilini öğrenmelerini ve Portekiz kültüründen faydalanmalarının sağlar. Devlet nüfusun tamamının ihtiyaçlarını karşılayacak kamu eğitim kurumları ağını oluşturur ve kanunda tanımlandığı üzere, özel ve müşterek eğitimi tanıır ve destekler. Ayrıca ülkenin nitelikli eleman ihtiyacının karşılanması, eğitim, kültür ve bilimsel düzeyin yükseltilmesi için gereken dikkatin gösterileceği ve üniversitelerin bilimsel, eğitsel, idari ve mali özerklikten yararlanabileceği ifade edilmiştir.</p>	<p>Parasız eğitim, 18 yaşına kadar zorunlu eğitim</p> <p>Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.</p>
Yapı	<p>Merkezi sistem İlköğretimin kendi içinde devreleri vardır. Okul öncesi eğitim zorunlu değildir. Eğitim sistemi 4+2+3+3 sistemidir. 0-3 yaş anaokulları, kreşler; 3-5 yaş anasınıfları. Ortaöğretim (lise) 3 yıldır. Ortaöğretim sonunda diploma verilmektedir. Üniversiteler, Bilim, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı'na bağlıdır. Üniversiteye girişte merkezi bir sınav vardır.</p>	<p>Merkezi sistem Temel eğitimin kendi içinde devreleri yoktur. Okul öncesi eğitim zorunlu değildir. Eğitim sistemi 4 + 4 + 4 sistemidir. 37 - 66 ay anaokulları, 48 - 66 anasınıfları. Ortaöğretim (lise) 4 yıldır. Her kademedeki diploma verilmemekte, sadece 12 yıllık eğitimin sonunda diploma verilmektedir. Üniversitelerin bağlı oldukları bir YÖK vardır. Üniversiteye girişte merkezi bir sınav vardır.</p>

Süreç	Eğitim ve Bilim Bakanlığı, eğitim öğretimin planlanmasından ve uygulanmasından sorumludur. Merkezi öğretim programı uygulanmakla beraber özerk bölgeler bazı açılardan serbestliğe sahiptir. Okul kayıtları bölge ve sokak esasına göre yapılır. Okullar haftada beş gün açıktır. Alınacak kararlar cumartesi de öğretim yapılabilir. Eğitim yönetimi Ulusal, Bölgesel ve yerel düzeyde örgütlenmiştir.	Eğitim politikalarının karar alınmasından, planlanmasından ve uygulanmasından Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur. Merkezi öğretim programı uygulanmaktadır. Okul kayıtları bölge ve sokak esasına göre yapılır. Okullar haftada beş gün açıktır. Türk kamu yönetimi ve eğitim yönetimi, merkezi ve yerel düzeyde (iller/ilçeler) örgütlenmiştir. Ayrıca bölgesel düzeyde bir örgütlenme bulunmamaktadır.
--------------	---	---

Her iki eğitim sisteminde eğitimin bir hak olduğu, fırsat eşitliği, bireysel yeteneklerin geliştirilmesi gibi amaçlarda da benzerlik bulunmaktadır. Eğitim sistemlerinde eğitimin amaçları yasal düzenlemelerle belirlenmiştir. Ancak Türk eğitim sisteminin milli olması karşısında, Portekiz eğitim sisteminin (Portekizcenin geliştirilmesine önem vermelerini saymazsak) milli bir yapı göstermediğini söyleyebiliriz. Eğitim bakanlığı isminde de milli özellik taşıyan herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Türkiye ve Portekiz eğitim sistemleri yapı boyutunda karşılaştırıldığında okula başlama yaşının aynı olduğu görülmektedir. İki ülkede de okul öncesi eğitim zorunlu değildir ancak Portekiz’de zaten okul öncesi eğitime katılım oranı ve velilerin farkındalık düzeyi yüksek olduğu için Türkiye ile bu noktada ayrılmaktadır. Türkiye’de 12 yıllık kesintili zorunlu bir eğitim yapısı olmakla beraber, zorunlu olan okul öncesi eğitim, 6287 sayılı ‘İlköğretim ve Eğitim Yasası ile Bazı Yasalarda Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa (30.03.2012) ile zorunlu eğitim dışında bırakılmıştır (MEB, 2012). Portekiz eğitim sistemi ile Türkiye eğitim sistemi süreç boyutunda değerlendirildiğinde, Portekiz’de görev ve yetki paylaşımının bulunduğu gözlenmektedir. Türkiye’de planlama, örgütlenme, müfredat yapma ve öğretmen ataması merkezden yapılmaktadır. Her iki ülkede de velilerin okul seçme hakları bulunmamakta, çocuklarını en yakın okullara gönderebilmektedirler. Türkiye’de okul kayıtlarında okul bölgesi uygulaması vardır. Her iki ülkede de üniversiteye girişte merkezi bir sınav uygulaması vardır.

Sonuç

Portekiz’de 1974’ten sonra yoğun bir biçimde demokratikleşme ve ekonomik kalkınma süreci başlamıştır. 1986 yılında Avrupa Birliğine üye olan ülkenin etnik yapısı incelendiğinde oldukça homojen bir özellik taşıdığı söylenebilir. Bu sebeple yönetimde ve eğitimde yerleşme uygulamalarına kolay adapte olmuştur. Portekiz’de zorunlu eğitim 9 yıldan 12 yıla çıkarılmış ve AB üyesi ülkeler içerisinde ortalamayı yakalamıştır. Temel eğitimin son üç yılında, alt ortaöğretim düzeyinde meslek eğitimi verilmesi önemli görülen bir noktadır. Son 20 yılda okul öncesi eğitimde okullaşma oranında görülen artışın nedenlerinden birinin belediyelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel kurumların okul öncesi eğitim hizmeti vermeye başlaması olduğu ifade edilebilir. Benzer durum ilköğretim için de geçerlidir fakat ortaöğretimde hem okullaşma hem de okuryazarlık oranının düşük seviyede olduğu söylenebilir. Portekiz’de eğitimde merkezîyetçi yapının korunduğu ve reform çalışmalarının ağırlıklı olarak öğretim programlarının içeriğini değiştirmeye ve okulları demokratikleştirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin, ailelerin alınan kararlara katılması oldukça önemli adımlardır. Portekiz’in meslek eğitimini dikkate alması ve

yaygınlaştırması iş piyasasında başarılı olacağının bir göstergesi olabilir. Portekiz'de üniversitelerin diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha fazla özerk oldukları söylenebilir. Yükseköğretimde değişim yaşanması, öğrenci, öğretim üyesi, üniversite sayısında belirgin bir artışa sebep olmuştur. Avrupa Birliği'nin Portekiz'in eğitim göstergelerini iyileştirmesinde yadsınamaz bir katkısı olmuştur.

Kaynaklar

- Afonso, C. ve Ferreira, F. (2007). Vocational Education and Training in Portugal. *Cedefop Panorama Series, 144*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Arslan, M. (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi Ve Mevcut Durumu. *Milli Eğitim Dergisi, 33*, 167.
- Büyükcan, T., Ocaklı, F. Ç. ve Öztürk, E. (2011). *Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Eğitim ile ilgili Düzenlemeler*. Ankara: TBMM Araştırma Merkezi.
- CNNTURK. (2013). *Euro Bölgesi'nde İşsizlik Rekoru*. www.cnnturk.com. adresinden 30.04.2013 tarihinde elde edildi.
- Erginer, A. (2012). *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri*. (4. Baskı). Ankara: Pegem.
- Eurydice. (2008a). Avrupa'da Yükseköğrenim Yönetimi. Avrupa komisyonu.
- Eurydice. (2008b). Avrupa'daki Öğretmenlerin Sorumluluk ve Özerklik Düzeyleri. Avrupa Komisyonu.
- Eurydice. (2011). Örgün Eğitimde Yetişkinler: Avrupa'daki Politikalar ve Uygulamalar. Avrupa komisyonu.
- Eurydice. (2013). The Education System in Portugal. www.webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Portugal adresinden 22.04.2013 tarihinde alınmıştır.
- Fernandes, D. (2009). Educational Assessment in Portugal, *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 16* (2), 227-247.
- Gökçe, A. S. ve Celep, C. (2011). A Comparison of Educational Systems of Turkey, Malta, Ireland, Spain, Sweden, Portugal, Finland, Greece, Belgium, the Netherlands and Denmark. *US-China Education Review, 4*, 547-557.
- Instituto Nacional de Estatística (INE). (2013). Estatísticas da CPLP. http://www.ine.pt/ adresinden 25.04.2013 tarihinde alındı.
- MEB. (2012). İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmi Gazete: 30.3.2012, Sayı: 6287.
- Ministry of Education (ME). (2007). *Education and Training in Portugal*. Lisbon: Ministry of Education.
- OECD. (2014). *Education at a Glance: OECD Indicators 2014*. Paris: OECD.
- OECD. (2012). Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Portugal.
- Portekiz Cumhuriyeti Anayasası. (2005). Constitution of the Portuguese Republic. (7. Baskı). www.app.parlamento.pt adresinden 22.04.2013 tarihinde alınmıştır.
- Portekiz Türk Dostluk Derneği. (2013). www.turkiyeportekiz.com adresinden 03.05.13 tarihinde elde edildi.
- Portekiz ile ilgili genel bilgiler. (2015). http://tr.wikipedia.org/wiki/Portekiz adresinden 22.04.2015 tarihinde alınmıştır.
- Portugal em Números. (2013). www.ine.pt 01.05.13 tarihinde elde edildi.
- Portekiz Konsoloslugu (Consultation For Portugal). (2013). http://www.portekizkonsoloslugu.com adresinden 20.04.2013 tarihinde elde edilmiştir.
- Sağlam, M. (1999). *Avrupa Ülkelerinin Eğitim Sistemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Santiago, P., Donaldson, G., Looney, A. ve Nusche, D. (2012). *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education. Portugal*: OECD Publishing

- Şirin, A. (2009). Portekiz Eğitim Sistemi. *Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış*. Ankara: Pegem.
- UNESCO. (2013). Unesco Institute for Statistics. <http://stats.uis.unesco.org> adresinden 03.05.13 tarihinde elde edildi.
- Yılmaz Esen, N. (2011). *Portekiz Ülke Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- www.worldbank.org 12.05.2016 tarihinde erişilmiştir.
- www.cia.gov. 17.05.2016 tarihinde erişilmiştir.